

Stockholms-Tidningens journalistik

I Stockholms-Tidningen den 9 januari uppgav tidningens ägare, ingenjör Torsten Kreuger, att man "i Nürnbergarkiven" hittat "dokument, som visade, att herrarna Bonnier försökt göra affärer med tyskarna under kriget och utbudit samtliga sina tidningar till Tyskland för 6 miljoner dollar..." Följande dag gavs i tidningen en längre redogörelse för vad som påstods ha förekommit. Några dokument presterades ej, men väl en framställning av förra legationsrådet Rasche — tjänstgörande i tyska utrikesdepartementet 1939—1943 — som sades innehålla "en skriftlig sammanfattning av de diplomatiska aktstyckena i Nürnbergarkiven rörande affären". Enligt denna framställning skulle Karl Otto Bonnier år 1940 ha avgivit ett försäljningsanbud som av tyska beskickningen i Stockholm vidarebefordrats till Berlin och som sedermera avslagits av Hitler personligen.

Dessa påståenden tedde sig i och för sig fantastiska. De dementerades också omedelbart av hrr Tor, Kaj och Albert Bonnier; att Karl Otto Bonnier — 84 år gammal 1940 och avlidn följande år — skulle ha framställt ett sådant förslag utan att rådföra sig med sina närmaste måste anses uteslutet. Med hänsyn till Karl Otto Bonniers uppfattning och hållning var för övrigt en transaktion av denna art moraliskt otänkbar; jag vill betona detta, men skall varken på denna eller andra punkter stanna vid dylika bevis för anklagelsernas falskhet — bevis som inför en större allmänhet aldrig kan verka avgörande. Själva formuleringarna i den hr Rasche tillskrivna uppteckningen var sådana att redan ett yligt betraktande måste leda till misstro mot de anförda uppgifterna. Karl Otto Bonnier skulle ha förklarat sig inse "att judendomen på kontinenten inte skulle ha någon chans i framtiden"; Hitler skulle ha sagt att "Bonnier skulle lugnt stanna i Sverige". Det krävs en märklig naivitet för att tro på äktheten i dessa uttalanden.

Vid denna tidpunkt, alltså för ett par dagar sedan, diskuterade vi på Dagens Nyheter de faktiska förhållanden som möjligen kunde ligga bakom de ögonskenligen oriktiga uppgifterna. En hypotes var att

den tyska beskickningen i Stockholm, eventuellt stimulerad av svenska medlöparens råd, skulle ha föreslagit den tyska regeringen att närma sig Bonniers för att förhandla om inköp av förlag och tidningar; för att göra förslaget lockande kunde man enligt en inte ovanlig metod ha förklarat att ett anbud redan förelåg. En annan hypotes var att den uppteckning eller promemoria som tillskrevs hr Rasche, helt enkelt på den avgörande punkten (att ett anbud från Bonniers skulle ha rapporterats till Berlin) byggde på minnesfel, tanklöshet eller medveten osanning. En bevisning syntes svår att åstadkomma i dessa ting; hur skall man visa om en handling som inte företes existerar eller ej eller, i första fallet, vilket innehåll den har? Vi utgick emellertid från att någonting dokument med någonting källvärde skulle uppvisas, antingen en rapport från tyska beskickningen i Stockholm eller ett protokoll från ett sammanträde i Berlin eller något annat. Att framställa så oerhörda anklagelser utan antydning till dokumentarisk bevisning syntes alltför orimligt — och härtill kom att hela kampanjen ackompanjerats av tal om dokument i Nürnbergarkivet, vilkas innehåll endast skulle i sammandrag ha återgivits av hr Rasche.

I går återkom Stockholms-Tidningen till saken. Men inte för att förete något dokument, inte för att ens återge Rasche-promemorian i dess helhet. Vad som skedde var blott att tidningens korrespondent i Tyskland beskrev en intervju med hr Rasche, enligt vilken denne bekräftade "varje ord i den sammanfattande redogörelse av hans hand som plötsligt kommit i rampluset"; till detta fogades några instämmande ord av en annan förutvarande tysk diplomat, dr Krümmer, samt några få detaljer. En av dessa är av intresse, nämligen att meddelanden i saken skulle ha sänts från tyska legationen i Stockholm på hösten 1940 genom chargé d'affaires Dankwort samt handelsattachén Behrens. Av källmaterial intet spår.

Vad som först och främst bör framhållas är att det som förebragts i Stockholms-Tidningen inte innefattar ens en ringa del av det material som borde fordras för att framställa dessa anklagelser, att tvärtom motsä-

gande och påtagligt oriktiga uppgifter givits. 1) Man har åberopat sig på dokument från den tid det gäller, men intet sådant dokument har framkommit eller citerats eller ens till sitt datum angivits. 2) Det enda stödet av betydelse är hr Rasches promemoria; det uppges inte när denna författats; av allt att döma bygger hr Rasche — i bästa fall — endast på minnesbilder av uppgifter som han långt innan promemorian nedskrivits erhållit från andra personer, alltså inte på direkta erfarenheter. 3) Intet försök har, såvitt man vet, gjorts för att verifiera eller komplettera detta över all beskrivning torftiga material innan anklagelserna framställdes. 4) Dessa anklagelser är till sin sakliga natur så underliga att tvärtom den mest noggranna prövning borde ha varit självfallen — bortsett från att ingen hänsyn tagits till grundsatsen att särskild försiktighet är påkallad vid beskyllningar mot personer som ej längre kan försvara sig.

Även om man begränsar granskningen uteslutande till vad Stockholms-Tidningen själv framlagt, måste alltså slutsatsen bli att denna tidning uppträtt gement, uppträtt på ett sätt som knappast har motsvarighet i svensk efterkrigsdebatt i demokratiska tidningar. Man får gå till organ för kommunism och nazism här i landet, och framför allt naturligtvis till tysk nazistisk propaganda, för att finna något liknande. Detaljer i publiciteten fulländar bilden; det är tillräckligt att erinra om att Bonniers indignerade dementi, med dess ord att ett par köpeanbud under kriget som antagits komma från nazistiskt håll genast avvisats, serveras under rubriken "Bekräftande förklaring från huset Bonnier".

*

Sedan Stockholms-Tidningens kampanj började har Dagens Nyheter sökt få kontakt med de personer som i skilda sammanhang påstås känna till frågan och även med andra i Sverige eller Tyskland vid den angivna tiden verksamma tyska diplomater. Vi har nu fått så pass fullständiga uppgifter att en sammanfattande redogörelse är möjlig, och en sådan ges i dag med början på tidningens första sida. Här skall jag blott stanna vid några avgörande punkter.

Hr Rasche gör till Dagens Nyheter — liksom också till Svenska Dagbladets — korrespondent helt andra uttalanden än dem som tillskrivits honom i Stockholms-Tidningen. Enligt den sistnämnda tidningen skulle Rasche ha "gjort en skriftlig sammanfattning av de diplomatiska aktstyckena i Nürnberg-

arkiven rörande affären". Till Dagens Nyheter och Svenska Dagbladets korrespondenter uppper Rasche att han aldrig varit i Nürnberg och inte vet om några aktstycken i saken där är att finna. Ja, Rasche säger sig inte ha lämnat någon uppteckning till hr Kreuger eller Stockholms-Tidningen; en tidigare gjord uppteckning hade gått förlorad redan år 1945. Vad Rasche tror sig minnas — han hade inte så hög ställning inom det tyska utrikesdepartementet att han fick delta i behandlingen av dylika ärenden — är vad han hört av andra, särskilt dåvarande legationsrådet Krümmer. En person som möjligen uppgivit sig vara ombud för Karl Otto Bonnier hade förhandlat om försäljning, men Bonnier hade aldrig själv talat med de tyska representanterna — om dessa uppgifter är riktiga, är de alltså väl förenliga med hypotesen att någon person utan fullmakt skulle ha uppträtt med "anbud" från Bonniers på tyska legationen 1940. Hr Krümmer, som i Stockholms-Tidningens korrespondens i går uppträder som garant för Rasche (de båda herrarna skulle ha talat om saken i förgår "i vår" — dvs. hr Jäderlunds — "närvaro"), säger till korrespondenterna Fredborg och Järborg att han minns mycket litet och inte alls vem som ansetts ha tagit initiativet.

Motsättningarna mellan de olika redogörelserna är nästan otroliga. Skillnaden mellan hr Jäderlunds korrespondens till Stockholms-Tidningen å ena sidan, hr Fredborgs och Järborgs till sina tidningar å den andra kan dock ha sin naturliga förklaring. Hr Rasche uppper nämligen att han inte träffat hr Jäderlund sedan 1940 — förrän i går, dvs. efter det den nämnda korrespondensen stod i Stockholms-Tidningen — och hr Krümmer gör ett uttalande av liknande innebörd!

Övriga upplysningar går om möjligt än klarare ut på att Stockholms-Tidningens redogörelser är, för att begagna mildaste tänkbara uttryck, ovederhäftiga. Legationsrådet Brunhoff (år 1940 chef för den skandinaviska avdelningen i tyska utrikesdepartementet) har aldrig hört talas om saken och borde på grund av sin ställning

ha känt till den — om den existerat. Handelsattachén Behrens — enligt Stockholms-Tidningen undertecknare av brev från tyska legationen i Stockholm i frågan — förklarar att han inte undertecknat något dylikt brev och hänvisar till minister Dankwort, vid denna tid chargé d'affaires i Stockholm, också enligt Stockholms-Tidningen undertecknare. Och hr Dankwort kommer med nådstöten: han har aldrig hört talas om ett anbud från Bonniers sida.

Vad Stockholms-Tidningen påstått och hävdad i ärendet är redan tillräckligt komprometterande. Men om man observerar vad som med ringa tidsutdräkt kan klarläggas och vad som här sammanfattningsvis refererats, blir den journalistik som bedrivits i tidningens kampanj nästan otroligt låg.

*

Denna kampanj har startats och uppenbarligen letts av Stockholms-Tidningens ägare, ingenjör Kreuger. Sannolikt har hr Kreuger varit i god tro, en god tro fotad på total oförmåga av kritik eller analys, i sin tur förklarad av dåligt omdöme, upphetsning och en subjektivt ärlig känsla av att i skilda sammanhang ha blivit orättvist behandlad. Men de metoder som här begagnats — med anklagelser utan stöd av fakta och utan försök att ta reda på fakta, med upprepning dag efter dag av samma påståenden som om man presenterade något nytt, med systematiska förvrängningar av motargument och försäkringar — återfaller inte bara på hr Torsten Kreuger eller på hans son, tidningens chefredaktör. Inför allmänheten borgar andra namn för tidningens anständighet: andre redaktören dr Linder, den politiske redaktören hr Erman, båda kända som religiösa moralister. Är dessa båda herrar enligt alltför väl kända förebilder endast viljelösa redskap, garanter utan reell förmåga att garantera något, måhända tröstande sig med att det hela skulle bli än värre om de inte vore med?

*

Enligt Dagens Nyheters traditioner och praxis är det självfallet — men i detta sammanhang behöver det kanske sägas — att denna artikel tillkommit utan någon anmodan från eller medverkan av familjen Bonnier, ägare av aktiemajoriteten i denna tidning, men utan befogenhet att bestämna över dess politik eller redaktionella arbete.

HERBERT TINGSTEN

Regeringsfrågan och folkopinionen

Den senaste opinionsundersökningen i regeringsfrågan (december 1951) har givit ett sensationellt resultat. Det väsentliga är att en överväldigande majoritet av de tillfrågade med en bestämd åsikt nu likasom vid en rad tidigare tillfällen — detta är sjätte gången frågan ställs sedan 1947 — uttalat sig för en demokratisk samlingsregering. Märkligt är att anslutningen till samlings tanken alltså inte minskats därigenom att den socialdemokratiska regeringen i höstas ersattes av en koalition med bondeförbundet som nytillträdande parti. Endast 18 procent håller på tvåpartiregeringen såsom den bästa, medan 48 procent är för en samlingsregering av alla demokratiska partier; sistnämnda procent är exakt densamma som i april 1949 och juni 1951, ett slående bevis på hur stabil opinionen är i denna punkt. Inom högern och folkpartiet är helt naturligt stämningen för en utvidgning av regeringsunderlaget utomordentligt stark (76 mot 5 procent i ena fallet, 75 mot 5 procent i det andra). Påfallande är däremot att en majoritet även inom bondeförbundet och socialdemokratin föredrar en samlingsregering framför en regering av dessa båda partier.

I nära samband härmed står att tvåpartiregeringen knappast anses bättre än den förut sittande enpartiregeringen. Endast inom bondeförbundet tycks regeringsändringen ha väckt entusiasm; 49 procent föredrar tvåpartiregeringen, medan 9 procent håller fast vid enpartisystemet, och inte mindre än 42 procent saknar åsikt. Viktigt är att de socialdemokrater som tagit ställning är jämnt uppdelade mellan de

båda linjerna; med säkerhet kan därför påstås att den rödgröna blockbildningen inte väckt den glädje inom partiet som de lydaktiga tidningarna låtit påskina.

För Dagens Nyheter, som i en demokratisk samregering ser ett av huvudmålen för svensk politik, är dessa uppgifter glädjande och hoppingsvande. Här står, tydligare än på någon annan punkt, folkopinion mot partiledningar och parlamentariker, och denna klara och fasta folkopinion bör och skall segra.